

Minister zet het licht op groen

Aan de slag met het advies van de Taskforce WKO

De groei van warmte-koudeopslag (WKO) in Nederland kan veel sneller. Dit blijkt uit het op 23 maart 2009 verschenen advies van de Taskforce WKO. De minister van VROM heeft het advies positief ontvangen. Dit betekent dat de markt en de overheden de komende maanden om tafel moeten over hoe de geadviseerde acties worden opgepakt en ingevuld. Het lonkend perspectief: snellere procedures, meer kwaliteit en een vermindering tot 11% CO₂ in de gebouwde omgeving in 2020.

Door Reinier Guijt

'Ik wil dat er veel meer gebruik wordt gemaakt van WKO. Maar wel zo dat het niet ten koste gaat van de kwaliteit van de bodem,' aldus in het kort de opdracht die minister Cramer van VROM aan de bestuurlijke Taskforce WKO. We spreken mei 2008 tijdens de bestuurdersconferentie waar tevens het startsein wordt gegeven voor het maken van een bodemconvenant. De minister was persoonlijk kort daarvoor in aanraking gekomen met warmte-koudeopslag op het oude Philipsterrein Strijp-S in Eindhoven en had de techniek vol enthousiasme omarmd. Cramer: 'WKO is een techniek die bijdraagt aan het verduurzamen van de gebouwde omgeving en aan onze klimaatdoelstellingen. Woningen besparen bijvoorbeeld al gauw de helft op hun energiegebruik. Kijk, dat zijn fijne klappers, waarmee we een goede stap zetten in de richting van een sterke en groene economie!'

De toepassing van WKO groeit nu al met meer dan tien procent per jaar vrijwel zonder overheidssteun. Toch zag de minister voldoende reden voor het instellen van een taskforce. 'We rijden bij WKO wel, maar met de handrem erop. Te vaak gelden er te zware vergunningsprocedures en daarmee samenhangende kosten.' Een groepje gemotiveerde bestuurders uit de bouwwereld, de betrokken branches en de verschillende overheden werd bijeen gebracht, om te adviseren hoe dit vraagstuk aan te pakken. Sinds maart van dit jaar ligt het resultaat er, een advies met een stevig pakket aan acties en aanbevelingen voor de minister, maar ook voor provincies, gemeenten en marktpartijen. Conclusie: een aanzienlijk sterkere groei van WKO in Nederland is haalbaar, maar vooral als alle partijen hier samen voor gaan. Zelf is de minister positief over het advies. Ze heeft op 12 mei bij Plantage De Sniep in Diemen, bij de opening van een grootschalig WKO-project van Bouwfonds Ontwikkeling en Dura Vermeer Vastgoed, het startschot gegeven om snel werk te maken van het advies.

VERKEERSLICHT

Het advies van de taskforce baseert zich op de vele eerdere goede ideeën, rapporten en concepten die reeds her en der waren ontwikkeld en tracht daarin een lijn aan te brengen. Die lijn wordt met name zichtbaar in het zogenaamde verkeerslichtmodel. In dit model wordt Nederland ingedeeld in groene, oranje en rode gebieden, op basis van de drukte en de belangen in de onder-

grond. Grote delen van de kaart kennen nog een rustige ondergrond, waar het aanbrengen van gewone WKO-systemen eenvoudig aan de hand van algemene regels en een melding kan geschieden. Dit zijn de groene gebieden. Heel nadrukkelijk staat hier 'gewone' systemen, want grote systemen kunnen zoveel invloed hebben op hun omgeving dat nog altijd een vergunningsplicht blijft gelden.

In oranje gebieden spelen andere belangen een rol, zoals een groot risico op nadelige onderlinge beïnvloeding tussen systemen (interferentie) in bijvoorbeeld drukke binnensteden en effecten op lokale grondwaterverontreinigingen of archeologie. Hier moet per geval een goede belangenafweging worden gemaakt en moet een vergunning blijven gelden, waar mogelijk met een verkorte

De charme van het verkeerslichtmodel is dat het op eenvoudige wijze een opening geeft voor algemene regels

procedure. In rode gebieden wegen de overige belangen ten slotte op voorhand zwaarder dan bodemenergie en staat de ondergrond grotendeels op slot. Hier wordt gedacht aan drinkwaterbeschermingsgebieden, waar slechts bij uitzondering en met maatwerk nog ruimte zou kunnen zijn voor WKO.

De charme van het verkeerslichtmodel is dat het op eenvoudige wijze een opening geeft voor algemene regels en het versnellen van procedures, gebaseerd op een integrale afweging van belan-

gen. Bovendien geeft de kleurenkaart snel helderheid welke procedure een initiatiefnemer mag verwachten. Cramer: 'Het model zal veel blokkades kunnen wegnemen en een grote slinger geven aan de groei van WKO. Daar ben ik van overtuigd.'

Het systeem vraagt een beperkte aanvulling op met name de Wet bodembescherming en het opstellen van algemene regels op basis van deze wet en de Waterwet. Op dit moment wordt bekeken wat de mogelijkheden zijn en hoe dit er juridisch uit zou kunnen komen te zien. Dit zal de komende tijd nader worden besproken en afgestemd met provincies, gemeenten en andere partijen. Op basis van deze nieuwe algemene regels kunnen provincies bij verordening gebieden aanwijzen die oranje of rood worden gekleurd, met de daarbij behorende consequenties. De regels zullen voor zowel de open systemen als voor de nu nog ongereguleerde gesloten WKO-systemen gaan gelden, zodat een gelijk speelveld ontstaat en nadelige interferentie tussen systemen kan worden voorkomen.

INTERFERENTIE

Het door de taskforce beschreven model is elegant in haar eenvoud, maar kent ook enkele punten die om nadere verfijning vragen. Zo maakt het systeem in principe geen onderscheid tussen verschillende dieptes of waterlagen. Dit is wel in te voeren, maar dat maakt het model gelijk minder doorzichtig op een kaart weer te geven.

Een lastiger punt is het kunnen optreden van interferentie tussen WKO-systemen in groene gebieden. Bij interferentie zijn systemen zo dicht op elkaar gebouwd, dat warme en koude bellen elkaar gaan beïnvloeden en duurzame energie verloren gaat. Ook

Foto: Fotostudio Wick Natziij voor Bouwfonds Ontwikkeling

OP 12 MEI JL. BOORDE MINISTER CRAMER VAN VROM DE OFFICIEEL EERSTE BRON VOOR HET WKO SYSTEEM VAN PLANTAGE DE SNIEP IN DIEMEN, EEN PROJECT VAN BOUWFONDS ONTWIKKELING EN MET 1200 WONINGEN DE GROOTSTE WKO IN Z'N SOORT.

Het mooie aan het advies taskforce WKO vind ik dat:

- Helder is gemaakt hoe een duurzame groei van WKO flink kan worden gestimuleerd.
- Alle schakels in de keten een bijdrage kunnen leveren aan die groei.
- De stuurgroepdeelnemers, waarin de hele keten was vertegenwoordigd, toegezegd hebben hun achterban scherp te houden bij de implementatie van WKO in beleid en uitvoering.
- De regie van de implementatie ondubbelzinnig bij het Rijk is gelegd.
- Van de 35 benodigde acties er 21 binnen een jaar kunnen worden gerealiseerd, 33 na drie en alle 35 na vijf jaar.

Er is veel kennis, enthousiasme en energie in de sector. Ook wordt de meerwaarde van samenwerking beseft. Ik reken er op dat over vijf jaar de taskforce helemaal is opgegaan in regulier beleid en uitvoering. Hopelijk wel met een 'swing' van voortschrijdend inzicht'.

Loudi Stolker-Nanninga, voorzitter Taskforce WKO

kunnen bijvoorbeeld elkaar versterkende effecten op het grondwaterpeil optreden, wat bijvoorbeeld in natuurgebieden ongewenst kan zijn. Het risico op interferentie is de Achilleshiel van algemene regels. Een simpele melding en het aanbrengen van een systeem geeft juridisch namelijk geen rechten, zoals een vergunning dat wel doet en dat maakt dat het bevoegd gezag niet kan optreden wanneer (dreigende) interferentieproblemen zich voordoen. Vrees voor interferentie kan ertoe leiden dat provincies alsnog kiezen om teveel gebieden oranje te kleuren, waarmee de kracht van het model verloren gaat.

Er is een aantal manieren om het interferentierisico onder algemene regels op te lossen of verregaand te verminderen. Deze zullen de komende tijd onderwerp zijn van discussie, tussen het Rijk, de verschillende overheidslagen en marktpartijen. In ieder geval vraagt dit registratie van alle huidige en toekomstige systemen. Een interessante methode is vervolgens het opnemen van een minimumafstand ten opzichte van andere geregistreerde systemen, op basis van het type en de grootte van systemen. Met een dergelijke veiligheidsmarge wordt geen optimaal gebruik gemaakt van de ruimte in de bodem, maar in de relatief rustige groene gebieden zou dit afdoende kunnen werken. Bovendien zou een minimumafstand mogelijk gekoppeld kunnen worden aan een masterplan, zodat in groen gebied alsnog een optimum kan ontstaan voor grootschaliger nieuwe ontwikkelingen. Het alternatief is om in groene gebieden alle aspecten onder algemene regels te brengen, met uitzondering van interferentie. Enkel op dit punt zou dan toestemming moeten worden gevraagd aan het bevoegd gezag in de vorm van een snelle vergunning of ontheffing. In dit geval wordt de kaart van Nederland nooit echt groen, maar ontstaat wel een optimale mix van snelheid en sturing.

KWALITEIT

Een vraag die zich voordoet bij alle activiteiten in de ondergrond is welke invloed deze heeft op de kwaliteit van de bodem en de intrinsieke functies. De Taskforce WKO heeft deze zorg meegekregen in haar opdracht, maar tegelijkertijd verhoudt 'meters maken' en versnellen van groei zich slecht met het voorzorgsprincipe. Warmte-koudeopslag heeft daarbij als extra nadeel dat het zich op tientallen tot honderden meters diep in de bodem afspeelt, zodat effecten op biodiversiteit en waterkwaliteit moeilijk meetbaar zijn.

De taskforce adviseert een gefaseerde oplossing en concludeert daarbij dat de huidige stand van kennis geen redenen geeft om op de rem te gaan staan. Daarvoor zijn de voordelen voor het

klimaat te groot. Open systemen kennen nu in hun vergunning al een aantal voorzorgsmaatregelen om de effecten op de bodem te minimaliseren, zoals een maximale retourtemperatuur en een zekere balans tussen de onttrokken en toegevoegde warmte. Bovendien worden de meeste open systemen en een toenemend aantal gesloten systemen op goede wijze geboord, waarbij de belangrijke waterscheidende lagen in de bodem worden hersteld. Dit geeft voor dit moment voldoende zekerheid. De minister van VROM vraagt de markt echter wel om garanties dat de kwaliteit op hoog niveau is en blijft. Cramer: 'Ik wil inzetten op een verplichte certificering, uiteraard in samenspraak met de markt. Alleen groei die echt duurzaam is voor de bodem heeft uiteindelijk kans van slagen.' Hierbij denkt ze niet alleen aan certificering van boringen, maar ook van ontwerp, aanleg, beheer en nazorg.

Tegelijkertijd stuurt het verkeerslichtmodel aan op een grote versterking van groei tot mogelijk wel 18.000 open systemen in 2020 bij een jaarlijkse groei van 30% en wie weet hoeveel gesloten systemen. Dergelijke groeicijfers zijn in het verleden wel gezien bij monobronnen, wanneer het zware vergunningskader niet wordt toegepast en zijn dus niet ondenkbeeldig. De plaatsing van zoveel systemen betekent dat potentiële effecten vaker zullen gaan optreden en dat de optelsom een grotere invloed gaat hebben op de Nederlandse bodem. Dat vraagt om nader onderzoek voor de langere termijn. Wat is het effect van een hogere temperatuur, waar ligt de grens? Wat is het effect van WKO op de microfauna in het grondwater? Wat is een goede energiebalans en hoe kun je die bereiken zonder onduurzame koeltorens of ketels? Wat is het effect van de optelsom van WKO-systemen in een gebied? Het is de bedoeling deze vragen te beantwoorden in een meerjarig onderzoeksprogramma 'Meer met bodemenergie'. Dit programma is opgezet op initiatief van een aantal actieve marktpartijen en kennisinstituten en wordt inmiddels gesteund vanuit alle provincies, een aantal gemeenten, SKB, Bodem+, Vewin en VROM.

In het onderzoeksprogramma komt ook de vraag aan bod wat de effecten zijn van WKO op in situ sanering van het grondwater. Leidt het opwarmen van het grondwater en een betere vermenging juist tot stimulering, of komen de juiste bacteriën in het opgemengde waterpakket juist minder aan bod? Het antwoord hierop zal van grote invloed zijn op de aanpak van vele diepe grondwaterverontreinigingen en de toepasbaarheid van open systemen in binnenstedelijk gebied.

REGIE

Bij een toenemende groei ontstaat ook een toenemende drukte in de ondergrond. Dit leidt niet alleen tot interferentie, maar ook tot het verloren gaan van bruikbare ruimte door het onderling suboptimaal plaatsen van WKO-systemen. Met name in drukker gebieden speelt dit een grote rol, omdat vergunningen voorrang moeten geven aan de eerste aanvrager, niet aan de beste oplossing. Hierdoor ontstaat verrommeling van de ondergrond.

Het verkeerslichtmodel leidt niet automatisch tot een optimaal gebruik van de bodem. Daarvoor is regie nodig vanuit met name de lokale overheid. Hier en der wordt dit nu al opgepakt. Op allerlei plaatsen in Nederland is al gebruik gemaakt van zogenaamd masterplannen om nieuwe WKO-systemen in een gebied ten opzichte van elkaar te ordenen voor een zo breed mogelijk gebruik van de bodem. Vooral bij grotere nieuwbouwlocaties kan dit een uitstekend middel zijn. Daarnaast zijn steeds meer gemeenten bezig met een structuurvisie voor de ondergrond en het gebruik van het bestemmingsplan. Dit vraagt een grotere inspanning en belangenafweging van een gemeente, maar zal zijn vruchten afwerpen wanneer in een gemeenten meerdere ambities spelen met betrekking tot de ondergrond.